

Kárésíya

Ísu wíyómpa'a iyówana Póro moórá-waii úmai afa'móráe-aataiya'li afakaeté-aataiya'iyó miyáumai-aatai maisuwéna maanáái agaimái Kárésíyaa-marafa'-waasi Ísuni aampa'ó kun-kwáásí agaimái mátímakaiye. Ímba Yúndaa-wasin-ofo fí'onkaa-waasifa'a Ísun-aaí simátímapa'a kuwasá timankúnkúmba ésa Ísuni aampa'á kuráawe. Ánaaemba Póron-aaí símai sáwí'a uwánkaron-kwaasi Kárésíyaa-marafa'a tésa sésa arupíse úmai méraawin-owe Maníkó sínkwaé sésa Móseseni ámáámba arááiwáéro karo'á wésewe. Tuwímbai minkáró'-ááísáfésa érai'e sésa pósa Ísuni aampa'á ímba kawe'-úmai arááiwakaawe. Póro iséna maarán-ááímá agaimaréna séna Ísun-aaísafesa érai'e sésa wenká'á timankúnkúmba owí aantentafena Maníkó séna arupíse úmai méraawin-owe síníye. Minááísáfésa érai'e sésa Ísuni aampa'á kawe'-úmai arááiwáéro séna maanáái agaimái Kárésíyaa-marafa'a méraan-kwaasi mátímakaiye.

1-2 Kemá Póro maanáúfái agai-timúmpo Fasi'aénkóní waási Kárésíyaa-marafa'a méraawi isáaro. Kesétaamo Fasi'aénkóní waásimo kesé'o méraawiye kembiwísáféta séta kawe'-úmai méraaro wésune. Ísu Káráísitiye Maníkó kentáásifowama Ísumbo pukáimpinkembo iyáfasinankaraiwaiye kentáfésarai sésarai aantá-waasi-i'a éma kesáái kosimátíma'mae núwo

sésarai si'mákaayamba ímba waási miwítí
imáyáafinkemba si'mákaafo Maníkó
wení imáyáafinkemba si'mákaifo ísáaro.

³ Maníkó kentáásifowawe Fasi'aénkó
Ísu Káráisitiye úwoi túwa'nai esarai
faru wéuwatinkaayantafe'a in-
aimá wésune. ⁴ Sáwí'lo úmaimo
méraampinke-fasi'aenko ta'ótokaimpinkemba
faúsinkaindasafenasaawe sáwítaamo
wéundafinkemba maisiyuwáindasafenasaawe
Fasi'aénkó Ísu Káráisiti pukáiyé. Maníkó
kentáásifowan-imayaafinkemba miyá uráiyé.
⁵ Maníkón-áwí'lo aasiyaasimó óraa'lo úmaimo
waé'wae'lo úmaenamo iyínda érai'-aain-iye.

Ásé-aai mimbórá-ááímó wérain-aai.

⁶ Ísu Káráisiti úwoi túwa'nai úwana Maníkó
wení waási-í'la uwátinkaindasafena táántowa'la
isé'la ááéma Maníkómbá wéauwe'la fí'on-
aaima wéisaantafena mindásafena sáá'la
wéiyé. ⁷ Minááímá ímba kawé'-ásé-ááín-
iye. Tuwímbai Ísu Káráisitini ásé-aai waé'mai
karo'á wésesa kentí imáyáa wétafisewe.
⁸ Kesááwá'í wíyómpaken-kisau-waasiya'í
ímbo simátímakaunda-aaisaamo fí'on-aaimo
simátíménanasaamo éna Maníkó aaisambá
séna sáwí-meyamba simíníye. ⁹ Siyáunda-
aaima aneka'á sénaumpo ísáaro. Moóráwigomo
ímbo simátímakaunda-aaimo fí'on-aaimo
simátiminanamo éna Maníkó aaisambá séna
sáwí-meyamba amíníye.

¹⁰ Waási aamoí uwásinkaiwae sé'la minááímá
ímba wésumpo Maníkó kembá aamoí

uwásinkainkwae sé'a minááímá wésune. Ááémo waásimo aamoí uwásinkaiwae sé'o uráundantemba káfé'a ímba miyá wéune. Káfé'o waásimo aamoí uwásinkaiwae sé'o miyán-kísáúmó wémaekaa Ísu Káráísitini kisauma ímba máusino.

Póromba aantá-waasi-i'a úmaimo íyáfasinankarain-aaí.

¹¹ Kesí waási ísáaro. Ásé-aaimo simátímakaunda ímba waásiti imáyáafinkembaniye. ¹² Ísu Káráísiti paápé éna simásímakaifo ímba waási suwa'á ísaraumne.

¹³ Ááéma Yúndaa-waasiti áwáuma arááíwaewandara'a Ísuni aampa'ó wéaraaiwaewi tai'ánááwe sé'a áfááraumai sáwí'a uwátínkáfa'a kuráunda-aaima ísaraawe. ¹⁴ Kentáá síwá'námo uráantemba fasi'ámai arááíwae'a Yúndaa-waasiti áwáuma arááíwaewanda aaweyáá wée'a kesimantoísái íyáákaraumne.

¹⁵ Miyá uráumpo ímbo kesinómo masínkaronka'a Maníkó wemparí'a uwásinkena kendéwé siyáimba póna arumbá uwásinkena wení kisauma máéndasafena kembá wemparí'a uwámakaimbaniye. ¹⁶ Maníkómó siyáin-kanaamo tiyáimba wenááninko aráásimena séna fí'onkaa-waasi kesáái kosimátíma'mae núwo súwa'a isé'a minkánáá ímba waási kotísai e'a sé'a nóran-aaiya simátíma'maera nónaumno ímba sé'a ¹⁷ Yérúsaremu-naopa'a ímba wé'a Maníkóní aantá-waasi ímba kotísai e'a aantá-waasiti kísaura'o kesí aifarí'o uráan-kwaasiya'a

ímba kotísai uráumpo Árépiyaa-marafa'a waásimo ímbo méraapa'a komé'a ánaaemba aneka'á Támásikasi-naopa'a kuráumne.

18 Komé'a kaumbo-áátái maisuwé'a Yérúsaremu-naopa'a wé'a Pítaampa'a komé'a sísamaifakemba séfataase-no'waamba waé'a 19 minkánáá Fasi'aénkón-áfákon-awi'a Yémísimba awáné'a ímba fi'on-aanta-waasi tuwánaräumne. 20 Maníkón-aúranka'a wéagaunda-aaima ímba karo'-ááin-ifo érai'-aain-iyé. 21 Minkánáá ímba fi'on-aanta-waasi tuwáné'a Yérúsaremu-naopa'a tuwé'a Síriyaa-marafa'e Síriyaa-marafa'e koméraawanasa 22 Ísu Káráisitini waási Yúndiyaa-marafa'o mérowi ímba kembá suwánésa 23 kesáái aantemba isówasa tuwímbai sésa Ísuni aampa'ó wéaraaiwaiyawimo ésa tai'ánááwe séna áfááraumai tínkambaena kuráiwai káfé'a Ísun-aai simátíma'maena wéniye suwasá isésa 24 kentáfésa aamoí ésa Maníkón-áwí'a mósá makáawe.

2

Pórowe fi'on-aanta-waasiye mimbórá-ímáyáámó uráan-aai.

1 Maníkón-áwí'a mósá márówa'a sísamaifakemba éiyain-aatai maisuwé'a moóráwigo Páánápáasiye kesé'a Yérúsaremu-naopa'a wékai moóráwigomba Táításinkwara'a áí'maekai wékai 2 Manikó kentáféna siyáintafe'a Yérúsaremu-naopa'a komé'a Ísuni waásiti óraa'-waasi aantemba túwaandu é'a fi'onkaa-waasimo ásé-aaimo wésimatimundantemba simátímakaumne. Ááémo simátímakaundawe

káfé'lo simátimundawe ásé-ai simátimunda-kisaugo áú-iyain-kisaun-ifo sé'a simátimewanda ísaraawe. ³ Táítási kesé'a ména ímba Yúndaa-waasin-ifo Kíríki-waasigo kesé'a mérowasa áúma káramai araenáémba uwó-ááímá Ísuni óraa'-waasi ímba siyáawe. ⁴ Tuwímbai karo'á sésa Káráisitini waasi úne sésa miwísé'a túwaandu uráawanasa mindásafesa Ísuni óraa'-waasi minááímá siyáawe. Yúndaa-waasiti áamáanko ta'ótokaimpinkemba Ísu Káráisitín-aaigo faútínkáín-ai kotúfífaimai isánae

sésa keséta kotúwaandu ésa sésa Yúndaa-waasiti áamáamba arááíwaesa túma káramai araenáémba oro sésa minááígó ta'ótorainkwae sésa Ísu Káráisitín-aaigo ímba faútinkainiye sumbánifo Ísuni óraa'-waasi miwí táái ímba isésa Táítási áúma káramai araenáémba uwó-ááímá ímba siyáawe. ⁵ Miwítí karo'-ááímá ímba arááíwaundasa póna ásé-ai érai'-aaima kempímbá fasi'ámai waé'wae'a íniye. ⁶ Minóráá'-wáásísómbá kentáfésa sésa ásé-aimo simátímakaanda-ai aantemba simátimiyo siyáawe. Minóráá'-wáásísáfésa tuwímbai sésa túwí'wara'-waasin-owe sewaná Maníkó túwítafena ímba imáyáa wéintafena kewará'á ímba imáyáa é'a sé'a túwí'wara'-waasiya'lo ína túwí'a wérain-kwaasiya'lo wésune. Minóráá'-wáásísómbá kentáfésa moórá-aiiwar'a simátimiyo ímba sembá ⁷ maarán-ááímá sésa Maníkó Pítaantafena súwanamo Yúndaa-waasimo ásé-ai wésimatimintemba Maníkó entáféna siyáisa fí'onkaa-waasi ásé-ai wésimatimene kentáfésa siyáawe. ⁸ Maníkó Pítaamba fasi'aémbá amúwana Yúndaa-waasi

ásé-aaí wésimatimintemba kewará'á fasi'laémbá símakaisa'a fí'onkaa-waasi wésimatimune. ⁹ Yémisiye Pítaawe Yóniye Fasi'laénkó Ísuni waásiya'o káráwiyaawi kentáfésa sésa Maníkómó ámakaini'a uwo sésa Páánápásinte kenté'a miwí tiyáámba símakaawe. Maarán-ááísáféta mimbórá-ímáyáá éta kerái fí'onkaa-waasi ásé-aaí kosimátimeyauye. Miwí Yúndaa-waasi wésimatimewe. ¹⁰ Ísuni óraa'-waasisomba mimbórá-ááímá simásimesa sésa óntaiyainkwaasi túwa'nai oró-ááímá kosimátimiyó suwa'á mindásafe'a kewará'á é'a imáyáa wée'a aaweyáá uráumne.

Póro Pítaantafena séna sáwí'a ónemo siyáin-aaí.

¹¹ Aaweyáá wée'a Ántíoku-naopa'a koméraawanana ánaaemba Pítaa túwa'a seyaafá'-wáásítí túranka'a Pítaantafe'a sé'a sáwí'a uráane siyáumne. ¹² Ááéma Pítaa fí'onkaa-waasi Ísun-aaisafesa érai'emo sun-kwáásisé'a tómbá wénowasa tuwímbai-Yundaa-waasi Yémisimpakemba tésa sésa fí'onkaa-waasi túma káramai araénáemba oro. Yúndaa-waasi fí'onkaa-waasise'a tómbá ímba naaró suntáféna Pítaa áá'a úwana ifátuwena fí'onkaa-waasise'a ímba tómbá néna ¹³ póna kae'-ááíwára'-wáásíyáání'a úwasa fí'on-Yundaa-waasi Ísun-aaisafesa érai'emo sun-kwáásí Pítaamo úmba awánésa miwíwára'á miyá-sáwí'á uwaná miyá-sáwí-áwáúgó Páánápásini imáyáa tafisúmba wewára'á miyá uráíye. ¹⁴ Miyámó ombá érai'-ase-aigoni aampa'á ímba arupíse úmai kombá kemá Póro tuwáné'a seyaafá'-wáásí túranka'a

Pítaantafe'a sé'a emá Yúndaa-waasigo éma fi'onkaa-waasimo ontembá éma mindásafe fi'onkaa-waasisafe Yúndaa-waasimo ontembá oro miyán-áái sénafó ímba siyó

Pítaantafe'a siyáumne.

Ísumpa'a timankúnkúmbó owí Maníkó séna arupíse úmai méraawin-owemo sin-áái.

¹⁵ Simásuwe'a Pítaantafe'a maarán-áái siyáumne. Kentáásinofoisa Yúndaa-waasi pósa kentáá masínkaraawata Yúndaa-waasisa éta ímba fi'onkaa-waasi éta miwímó sáwí'o ontentá ínta wéumpo ¹⁶ Yúndaa-waasiti áamáantaamo wéaraaiwaundawisafenasa Maníkó ímba arupíse úmai méraawin-owe sínífo Ísu Káráísitin-aaisafeta érai'emo séta simankúnkúmba úndawisafenasa séna arupíse úmai méraawin-owe sisatá isáúmne. Maníkó kentáásáféna séna arupíse úmai méraawin-owe síndasafeta Ísu Káráísitin-aaisafeta simankúnkúnta wéune. Kentáási áamáambo arááiwaénanasaamo éna Maníkó suwánénasa arupíse úmai méraawin-owe ímba sínífo Ísu Káráísitin-aaisafeta érai'esaamo wésendawisafenasa Maníkó arupíse úmai méraawin-owe síníye. ¹⁷ Káráísitiyetaamo kááísamaisaamo méraundasa Maníkó kentáásáféna séna arupíse úmai méraawin-owe sisatá méraunda fi'onkaa-waasimo sáwí'o ontentá sáwí'a wéundasa Káráísiti misáwí-ímáyáá símakaisata sáwí'a wéune ínta sénaumne. ¹⁸ Yúndaa-waasiti áamáamba tukáunda pó'a moórá-imayaamo é'o é'a sé'a Yúndaa-waasiti áamáamba arááiwaenae. Minámáánkó arupíse uwásinkainkwaemo sékaa sáwí'a úsino. ¹⁹ Púwón-kwaasimo

Yúndaa-waasiti áamáamba arááíwáénanamo éna minamáánkó arupíse uwásinkainkwaemimayaamo ímbo ontembá miyáumai mé'a Maníkóntáfé'a imáyáa wée'a wení kísau wémae'a méraumne. ²⁰ Ísu Káráisitimba aaraatáiyá'á tufúwana puwún-kanaara'a sáwí'lo uráundawini áwáuma tai'áramba póna káfé'a Káráisiti kesé'a méraisa'a káfé'lo méraunda ááéraani'a ímba úmai méraumne. Marapá'á méraunda ímba úwoi mé'a Maníkón-ááninko kentáféna imáyáa éna pukáiwain-aaisafe'a érai'emo sé'a simankúnkúmba úndasafe'a aúí'a úmai méraumne. ²¹ Maníkómó símakainamaambo arááíwáéwisafena Maníkó séna arupíse úmai méraawin-owemo sinkakaa Ísu Káráisiti pukáimba úwoisafena pukáisino. Mindásafe'a sé'a Maníkómó úwoi wétuwa'nai-ímba ímba úwoisamban-iyé wésune.

3

Ámáán-aaí arááíwaesa timankúnkúmba owasamó on-áái.

¹ Kárésíyaa-marafaken-kwaasi sáwí-imayaamo owí isáaro. Ísu Káráisitimba tufúwana pukáin-aaima afora'á simátimewana'a isómba kentúrانتانكان-úmai awáné'a kawé'-úmai ísaraambanifo tuwímbai tésa kentí imáyáa tafisewa'á uwó-ímáyáá wéowe. ² Maníkó wení ámútankomba ai'marówana kentirumpimbá kumbéraiye. Moóra-aaima tísai ónaumne. Ámáámbo arááíwakaantafenawa'i ásé-aaí isé'a érai'emo sentáfénawa'iyo mindásafena Maníkó wení ámútamba tímakaiye súndanifo ³ ímba kawé'-ímáyáá wéowe. Maníkóní ámútanko

kentirumpimbá méraisa'a pó'a aúí'o íyawini áwáuma ómbare'a káfé'a imáyáa ombá Yúndaa-waasiti áamáanko arupíse uwásinkainiye-imayaa wéela ímba kawel'-ímáyáá wéowe. ⁴ Kawel'-ámbó arááiwakaamba kentópa'a tiyáintantaa'a ímba sáwísamban-iye. ⁵ Maníkó wení ámútamba ai'marówana kentirumpimbá kumbéraisana Maníkó kempímbá fí'o-fí'onkisaumo ímbo awánaraan-kisau maiyáíye. Áamáambo arááiwakaantafena ímba miyá éna ásé-aaí isé'a érai'emo sé'o timankúnkúmbó uráantafena miyá uráíye.

⁶ Naaófá'á Maníkón-aaí aúfáifimba agaimaréna

séna Émbaramu Maníkón-aaisafena érai'emo sénamo amankúnkúmbó uráintafena Maníkó séna arupíse úmai méraane siyáimba ⁷ miyáumai Émbaramu uráintemba Maníkón-aaisafesa érai'emo sewí Émbaramun-araa'marimban-owe. ⁸ Naaófá'á Maníkó imáyáa éna séna ánaaemba fí'onkaa-waasi kesááisafesa érai'emo sésamo timankúnkúmbó iyawisafe'a sé'a arupíse úmai méraawin-owe sénaumne. Maníkómó ímbo miyámó uráinka'a moóráwigo aúfáifimba ásé-aaí agaimaréna séna Maníkó Émbaramuntafena séna en-ímáyáá é'a seyaafá'-márafákénkwáásí kawel'á uwátinkanaumne Maníkó siyáíye agaimaréna siyáíye. ⁹ Mindásafena naaófá'á Maníkó Émbaramumba kawel'á uwánkaraintemba wenááisafesamo érai'emo sésamo timankúnkúmbó owí kawel'á wéuwatinkaiye.

10 Naaófá'á Maníkón-aaí aúfáífimba
 agaimaréna séna
 agaimakáin-amaampinkemba seyaafá'-
 áamámbá ímbo arááiwa'mae iyíyawi
 Maníkómpákémbá miwítí sáwí-meyamba
 maénááwe
 agaimaréna siyáíye. Mindásafena áamámba
 kawe'úmai arááiwaénana Maníkó aamoí íníye
 sewí miwítí sáwí-meyamba wéraiye. ¹¹ Naaófá'á
 aúfáífimba agaimaréna séna
 Maníkón-aaísafesa érai'emo sésamo
 timankúnkúmbo owísáféna Maníkó séna
 arupíse úmai méraawe simbá pósa
 aúí'a úmai méranaawe
 agaimaréna siyáíye. Mindásafena áamáambo
 arááiwaenamo sewísáféna Maníkó ímba arupíse
 úmai méraawin-owe séna wenááisafesa érai'emo
 sewísáféna arupíse úmai méraawin-owe wésiye.
¹² Moóráfa'a agaimaréna séna
 áamámba seyaafá'-ámáámbó
 arááiwaiyawi miwí méranaawe
 agaimaréna siyáíye. Mindásafesa áamáambo
 arááiwaesamo Maníkón-aaísafesa érai'e sésamo
 timankúnkúmbo ombá ímba mimbórá-tántáá'án-
 ifo kae-tántáá'án-íye.

¹³ Moóráfa'a agaimaréna séna
 aaraa-táiyá'ó tínkamowasamo púwón-kwaasi
 sáwí-meyamba maésa puwónááwe
 agaimaréna siyáíye. Minááisáféna seyaafá'-
 áamáámbó ímbo kanaa'á arááiwakaundasafenasa
 Maníkómpákémbá kentááfá'á sáwí-meyamba
 tifó séna Ísu Káraísiti faúsinkenasa misáwí-
 méyámbá we maéna pukáíye. ¹⁴ Maníkó

Émbaramunṭafena séna seyaafá'-márafákén-kwáásí kawé'á uwátinkanaumnemo siyáintemba fí'onkaa-waasi kawé'á uwátinkaindasafena Ísu Káráisiti kentáásí sáwí-meyamba maéna pukáiyé. Wenáásafeta simankúnkúmbó úndawisa Maníkómó siyáintemba wení ámútanko kentáásirumpimba méraindasafena Ísu Káráisiti faúsinkowana Maníkó kentáásí sáwí-meyamba ímba siménasa Ísumba amúwana pukáiyé.

Maníkó símai káásamakain-aiye Mósesembo simámakain-amaane minkáé'-áái.

¹⁵ Kesí waásisono. Waásimo wéomba imáyáan-oro. Kae'nárai mimbórá-ááímá símai tarímaresarai agaimakááyamba moóráwigo minááímá ímba taraiséna fí'on-aaíma áúwimai síniye. ¹⁶ Miyáumai naaófá'á Maníkó Émbaramunṭafena símai fasi'ámakain-aaíma siyáinka'a Émbaramunṭafenawe aísaaftafenawe éna ánaaembo paápé índawintafenawe siyáiyé. Aúfáífimba agaimaréna séna aísaaftantambo iyawisafena ímba siyáifo aísaaftantambo índawintafena siyáiyé. Aísaaftantambo ínáyemo siyáiwai Ísu Káráisitin-iyé. ¹⁷ Agaimaráúnda-aaigoni áwáuma maarán-iyé. Aifa'á Maníkó Émbaramunṭafena símai káásamarena séna fasi'ámakaunda-aaíma miyá ónaumne séna sáwífa'-aatai 430 aatai maisuwéna Mósesemba amáamba ámakaiye. Énifo miyámó uráinka'a Maníkó Émbaramunṭafenamo símimo káásamakain-aaigo ímba tai'éna waé'wae'a wéiyé. ¹⁸ Maníkómó Mósesembo simámakain-amaambo arááiwaundasafenasa ímbanifo Maníkó

kawe'á uwátinkanaumnemo ááémo óraaka'o siyáintafena kawetá wéuwasinkaiye. Maníkó Émbaramuntafena kawe'á uwánkanaumne óraaka'a siyáintafena kawe'á uwánkarena póna kentáá kawe'á wéuwasinkaiye.

¹⁹ Maarán-ááísáféna Maníkó Mósesemba áamámba ámakaiye. Sáwí'lo owí Maníkóní áamámba isésa sésa sáwí'lo wéunda káfé'a isáúmne síyantafena Maníkó Mósesemba áamámba ámakaiye. Minámáámbá wérainana Émbaramun-aísaafiko paápé índawintafenamo Maníkómó símimo fasi'ámakaiwai paápé éna minámáámbá tai'ásuwainiye. Wíyómpaken-kisau-waasi Maníkóní áamámba afufumpin-kwáásígón-áwí'a Mósesemba simámúwana simátimakaiye.

²⁰ Énifo Maníkó Émbaramuntafenamo siyáimba wesáfénamo siyáiyé. Kae'nárainimo siyáamba afufumpin-kwáásígó ména wésimatimibanifo Maníkó Émbaramuntafenamo siyáimba wesáféna siyáiyé.

²¹ Ááémo Maníkómó símimo tarímakain-aaima Maníkóní áamáánko ímba tararáíníye. Maníkó Mósesemba simámakain-amaankomo fasi'áaimo wénamo waásimo aúí'lo uwátínkáinkakaa minámáámbá wéaraaiwaewisafena Maníkó arupíse úmai méraawin-owe sisinó. ²² Énifo Maníkón-aaí aúfáífimba agaimaréna séna sáwí-imayaago seyaafá'-wáásí ta'ótokaiye siyáiyé. Maníkó séna Ísu Káráísitin-aaisafesamo timankúnkúmbo íyawima kawe'á uwátinkanaumne símimo fasi'ámakain-

aaíma siyáintemba Ísu Káráísitin-aaisafeta simankúnkúmba éta kentáásí sáwí-imayaago ta'ótokaímpinkemba faúsínkáíye súndawisa kawel'á wéuwasinkaiye.

²³ Ísu Káráísiti ímbo kunkónka'a ímba simankúnkúmba uráawandarata Maníkó Mósesembo simámakain-amaanko kentáá ta'ótokowana Káráísiti kumúnka'a simankúnkúmba onda-ámhá Maníkó wéwisinkena áamáanko kentáá ta'ótokain-amba tai'ásinkaraiye.

²⁴ Ísu Káráísiti ímbo kunkónka'a Maníkó Mósesembo simámakain-amaanko kentáá ta'ótokaiye. Maníkó séna miyámó ina'ó é'a ánaaemba Ísu Káráísitin-aaisafesamo timankúnkúmba iyawisafe'a arupíse úmai méraawin-owe sénaumne Maníkó siyáíye.

²⁵ Káfé'a Ísu Káráísiti é'a kunkáínka'a wenááisafeta simankúnkúmba únanasa póna Maníkó Mósesembo simámakain-amaanko kentáá ímba anekal'á wéta'otoraiye.

²⁶ Ísu Káráísitin-aaisafe'a timankúnkúmba é'a wesé'a kááísamai méraawisafe'a Maníkóni iyámpóin-owe. ²⁷ Kembiwí nombó máémba Ísu Káráísitiye'a kááísamai méraawi wenkáání'a wéowe. ²⁸ Ísu Káráísitiye'a kááísamai méraawisafe'a mimbóráí'a úmai méraamba póna maarán-ááímá ímba óraa'-aain-íye. Tuwímbai Yúndaq-waasi owa'lá tuwímbai fí'onkaa-waasi owa'lá tuwímbai wayó-kísáúmó wémaewi owa'lá tuwímbai úwoimo méraawi owa'lá waaimá owa'lá aaremá owa'lá wéfo seyaafá'nánká mimbóráí'a úmai méraawe. ²⁹ Ísu Káráísitini waásimo é'ó

é'la Émbaramumo uráĩntemba Maníkón-aaisafe'la érai'e wésemba pó'la Émbaramu aísaa'fi'la ombá póna Maníkó Émbaramuwe wení aísaa'fi'e kawe'á uwátinkainda-aaima símaimo tarímakaintemba kawe'á uwátinkainiye.

4

¹ Simátíménda-aaima ísáaro. Moóráwigo puwéna kesááninko kesí moparáwímbá máíníye sínana wemá aanáfó póna iyámpói méraindasafena úwoi-waasiyaamba úmai mérainana ² afowámó simámakainda-waasigo wení moparáwínká'é miníyámpóiyá'é káráwiyainana afowámó siyáintemba óraa'la éna mimbópáráwímbá máíníye. ³ Ááéma kesáá miyáumai iyámpóiyamba úmai méta waántá-waasiti aambá wéaraaiwaewanana minkwáántá-wáásí taaigo kentáá ta'ótokowana ⁴ Maníkómó siyáin-kanaa túwana ááninkomba ai'marówana marapá'á kumúwana moóra-ininko ma'ánkarowana Maníkó Mósesembo simámakain-amaamba wéaraaiwaena ména ⁵ minámáánkó kentáá ta'ótokaimpinkemba faúsinkaindasafenasa Maníkóní iyámpói-ita uwásinkaindasafenasa marapá'á kunkáiye.

⁶ Maníkó kembiwí wení iyámpói-i'la ontáféna ááninkon-amutankomba ai'marówana kentirumpimbá kumbérimba pó'la Maníkóntáfé'la kesifowé wésemba ⁷ mindásafe'la waántá-waasi-taaigo ímba ta'ótokaiwai é'la Maníkón-áánini'la ombá póna áánintontafenamo to'mayaa úmakaintantaa'la timíníye.

Póro Kárésíyaa-waasisafena óraa'-imayaamo uráin-aii.

⁸ Ááéma ímba Maníkónópa'a té'a ísaraamba karo-tántáá'é waántá-waasi-imayaawe mósá makáawana minímáyáágó kembiwí ta'ótokaimbanifo ⁹ káfé'a Maníkómpá'á tiyáawana kembiwí wemá wétuwanaisa'a nóra séra sáwisan-tantaa'e aamoimó tain-tántáá'é mifá'á tirumbá waéré'a minkwáántá-wáásí-ímáyáá mósá maré'a miwítí kisaumo wémaentafe'a ewé wéseo. ¹⁰ Énifo tuwímbai-kanaawe tuwímbai-wiyone tuwímbai-kanaamo tómbó wénaane tuwímbai-aataiye mintántáákóntáfé'a karo'á sé'a óraa-kanaawe wése'a óraa'-imayaa wéomba ¹¹ kempímbá nófi'naafi'a wéowana'a káfé'a Maníkón-aiiwara sáwí-aiiwara'a wéta'otoraawana póna kempímbá kesí kisaugo miwání anómba ímba paápé iyé-ímáyáá wéunana sirunkó umbaí wétaiye.

¹² Kesí waásisono. Óraaka'a simátíménda ísáaro. Kembó ta'ótokain-amba tuwé'a kenkáámbá úmai méraumpo kembiwí kembó ta'ótokain-amba tuwé'a kenkáání'a oro. Kempímbó komaéwánda ímba sáwí'a uwásínkaraawe. ¹³ Sí'a úmbanifo ímba tiyuwé'a kówanda mé'a ásé-aii simátimewana'a ísaraawe. ¹⁴ Sáwí-si'o úmba kesúma sáwí'a úwa'a miyá-sí'ó úwain-aaroi ímba inkaisé'a siyúmómba kawé'-úmai káráwiyaawe. Wíyómpaken-kisau-waasiya'i Ísu Káráisitiya'iyo komérowa'o káráwiyaantemba kenká'á miyáumai káráwiye'a ¹⁵ áwa'nai ónae sé'a kentí túrambo fi'máímo símakaankakaa kentí túramba fi'mái

símakaawisino. Kawe'-úmai káráwiye'a aamoí uwásínkaraambanifo káfé'a miyán-áámói-tántáá'á ímba wéraitmba nóintafenawa'iyó. ¹⁶ Érai'-aaimo simátímakaundasafe'a kentáfé'a kesí namuro-wáásí iyé-ímáyáá wéowe.

¹⁷ Ísu Káráisitini ásé-aaigombo karo'ó waé'wáé'ó owí miwí sáwí-imayaafinkemba kentirumbá wéfaiyaresa sésa wenáái isáafonifo kesááisa isáíwae sésa kentirumbá wéfaiyaraawe. ¹⁸ Kawe'-ámpá'á métinkanae sésamo kentirumbó faiyaráiyambo éna mindá kawe'án-iyé. Kemó kempímbó maéwándawe moóra-naopa'o tamáúndawemo kawe'-ámpá'á métinkanaemo síyanamo éna kawe'án-ifo miwí ásé-aaigomba karo'á waé'wáé'á ésa kentirumbá wéfaiyaraawe. ¹⁹ Kesí iyámpóisono. Aaremó iyámpóimo matinkánaesamo umbaimó máéntemba kembiwísáfé'o imáyáamo únda sirunkó umbái wétaifo Káráisitinkaani'o iyamba minúmbái-tántáá'á tai'áíniye. ²⁰ Óraa'-imayaa é'a kempímbó komé'o aaimó simátíménda kawe'-úmai isáíyan-imayaa wéunana sirunkó aamoí wéiye.

*Ékaante Séraantetafena waé'mai-aaimo siyáin-
aai.*

²¹ Kempínkémbá tuwímbai sé'a Mósese siyáin-amaamba arááiwaundasa Maníkó aamoí uwásínkainiyemo wésewi minámáánkóní áwáuma ímba kawe'-úmai wéisafo simátíménda isáaro. ²² Naaófá'á Maníkón-aai aúfáífimba agaimaréna séna Émbaramu kae'-iyámpói matinkómba moóra-iyampoi kísau-ininko ma'ánkarowana

moórá-iyampoi aifa'-ínínkó ma'ankówana
²³ kísau-ininkoni iyámpói miwítí imáyáafinkemba
 ma'ánkaraifo aifa'-ínínkóntáféna Maníkó séna
 iyámpói ma'ankáínone símai fasi'ámakonka'a
 ma'ánkaraiye. ²⁴⁻²⁵ Minááígómbó waé'maimo
 sendá ísáaro. Mindá kae'-áái símai tarímakaiye.
 Moórá-aaima Árépiyaa-marafa'a Sáínai-omapa'a
 Maníkó Mósesembo simámakain-amaamba póna
 moórá-ininkon-awi'a Éka kísau-inimba póna
 wenaráátomba kísau-waasi póna áamáanko
 ta'ótokaipa'a méraawe. Minááígóní áwáuma
 maarán-iyé. Yérúsaremu-naopa'a marapá'á
 wérain-daopa'a isasá mindáópaken-kwaasi
 áamáanko ta'ótokaipa'a méraawe. ²⁶ Énifo moórá-
 aaima símai tarímakain-aaima maarán-iyé.
 Aú-nao'a Yérúsaremufakaan-dao'a wíyómpa'a
 wéraipa'a áamáanko waási ímba ta'ótokain-
 daopa'an-iyé. Énifo minááígóní áwáuma maarán-
 iyé Maníkón-aaisafeta érai'e súndawisa kentáá
 sinówaraamba uráiyé. ²⁷ Minááísáféna Áísáya

Maníkón-aai aúfáífimba agaimaréna séna
 age-ínínkó iyámpóímo ímbo matínkáín-ininkon-
 arunkó kawé'á íno. Waaigómó aúkain-
 ininkon-araatomba sáwífa'a méraafo
 waiwára'-ínínkón-áraá'a sesimái
 méraamba póna ímbo áí'o wéisanamo
 iyámpóímo ma'ánkáín-ininkon-arunkó
 kawé'á isaná aamoí wéiye
 agaimaréna siyáiyé.

²⁸ Kesí waásisono. Maníkó Áísáakimba
 ma'ankáínone símai fasi'ámakonka'a

ma'ánkaraintemba kembiwísáféna Maníkó símai fasi'ámakainka'a pó'a wení iyámpóin-owe. ²⁹ Naaófá'á anófoiti imáyáafinkemba ma'ánkaron-iyampoigo éna Maníkóní ámútankoni imáyáafinkemba ma'ánkaron-iyampoigomba sáwí'a uwánkaraimba pósa miyán-kwáási mésa miyá-sáwí'á wéowe. ³⁰ Naaófá'á aúfáífimba agaimaréna séna kísau-ininkonte ááninkonte'a ti'maraaó. Tifowámá puwínda aifa'-ínínkón-ááninko wení moparáwimbá maíndanifo kísau-ininkon-ááninko ímba máíniye agaimaréna siyáíye. ³¹ Kesí waásisono. Kesáámá ímba kísau-ininkon-araa'marinta úmpo aifa'-ínínkón-aráá'marinta úne.

5

Ísu sáwí-imayaagomo ta'ótokaimpinkemba faútínkaraindafa'a mé'a miyáumai méraaromo siyáin-aai.

¹ Ísu Káráísiti séna sáwí-imayaagomo ta'ótokaimpinkemba faútinkanaumne séna faúsínkaraimba pó'a kembiwí faútínkaraindafa'a mé'a aneka'á ta'ótorainda-ampa'a ímba arááiwaéro.

² Kemá Póro simátimumpo kawé'-úmai ísáaro. Arupíse úmai méraawin-owe Maníkó síndasafe'a túma káramai araénáémba oro wéseмба minááisáfé'o ewémó síyanamo éna Ísu Káráísiti kembiwísáfénawe sénamo pukáin-anko ímba túwa'nai íniye. ³ Túma káramai araénáémba orómó wésewisafe'a afora'á

súmpo ísáaro. Yúndaa-waasiti áamáambo arááiwa'e'lo túmo kárámaimo araenáembo é'lo é'a Yúndaa-waasiti áamáamba seyaafá'á arááiwa'mae'a koró. ⁴ Kempínkémbá tuwímbai sé'a áamáambo arááiwaunda Maníkó suwánéna arupíse úmai méraawin-owe síníye-imayaa wéowi Ísu Káráísitiye'lo kááísamaimo méraamba ifátuwe'a Maníkómó úwoimo wétuwa'nai-imba tínaaeni'a uwámakaawe. ⁵ Kembiwí miyá wéfo kesáá maará éta Ísu Káráísitiye'a kááísamai méraunansa Maníkóní amútanko súwa'nai ímbá pónasa kentáásáféna séna arupíse úmai méraawin-owe sínda amu'maréta méta séta érai'a miyá síníyesa wésune. ⁶ Ísu Káráísitiye'a kááísamaisa méraundasasa moóráwigomo áúmo kárámaimo araenáembo ínana ímbo áúmo kárámaimo araenáembo ínanamo índa mindá ímba óraa-tantaa'an-ifo Ísu Káráísitiye'lo kááísamaimo méraundasasa túwa'nai úmai méraundasasa mindá óraa-tantaa'an-íye.

⁷ Ísu Káráísitini aampa'á aamoí ésa wéaraaiwaemba moóráwigo minámbá fásítuwaisa'a káfé'a Ísu Káráísitini érai'-aaima ímba wéaraaiwaewe. ⁸ Maníkó wemparí'lo índasafena táántaraiwai minámbá ímba fáitukaifo waási fáitukaawa'a ímba wéaraaiwaewe. ⁹ Waási maarán-ááímá wésewe. Kisaamó moórámo kawáá'isana seyaafá'á wégawaal'íye wésefo kentúra'a káráwiyoro. ¹⁰ Kembiwíyé kesááwé Fasi'aénkóe'a kááísamaisa méraundasafeta óraaka'a simátíme'a sune. Kemó imáyáamo úndantemba miyán-ímáyáá íyata mimbórá-ímáyáásá ónaumnesa wésunda póna karo'-ááímá

séna kentirumbá wéfaiyaraiwai kemá ímba awánáúnda-waasi wemá sáwí-meyamba máíníye-aaima wéisaumne.

¹¹ Kesí waásisono. Tuwímbai kentáfésamo karo'á sésa arupíse úmai méraawin-owe Maníkó síndasafe'a túma kárámai araénaémba oró-ááímá wésiyemo karo'ó wésemba minááímó paaímó wésundarakaa ímba sáwí'a uwásínkááwisino. Kemá simátíme'a súne. Ísu Káráísitimba aaraa-táiyá'á tufúwana kentáásáfénawe séna pukáiyee-aaima wésimatimunda-aaisafesa aaisambá wésefo túma kárámai araénaémba oró-ááímó wésundarakaa ímba aaisambá síyówaisino.

¹² Karo'-ááímó simátimesamo kentirumbó wéfaiyaraawi miwí túma kárámai sáwí'a uwásuwaaro-imayaa wéune.

¹³ Kesí waásisono. Sáwí-imayaagomo ta'ótokaimpinkembo faútinkaindasafena Maníkó táántamai miyá uráimba pó'a é'a faútinkaisa'a méraantafe'a sáwí-tantaatafe'o tirááísafe'o wéomba ímba arááíwae'a wempá'-wempa'a tirumbá tímé'a túwa'nai úmai méraaro.

¹⁴ Mindásafena naaófá'á Maníkón-aai aúfáífimba agaimaréna séna kesáfé-ímáyáámó ontembá kentí waási-imayaawara'a oro agaimaréna siyáíye. Maníkómó siyáin-amaankoni áwáuma miyán-áwáún-iye. ¹⁵ Énifo kembiwí keiyái aaisan-aaisambó sé'a íyambo é'a sáwí'a úmai tai'ánááfo káráwiyoro.

Maníkómbó arááímo tainí'a ésa sáwí-imayaagomba tirááísafesa ésamo on-áái.

16 Simátíménda ísáaro. Maníkóní ámútanko sintembá miyáumai maé'mae'a é'a Maníkómbó arááimo tainí'o é'o é'a sáwí-tantaatafe'o tirááísafe'o on-ámbó ímba arááíwiyamba mindá kanaán-ifo miyán-oro. 17 Sáwí-imayaasafe'o tirááísafe'o ombá isaná Maníkóní ámútankombo arááimo tainí'o ombá isaná minkáé'-ímáyáágórái wétiyaifo Maníkóní ámútankomo kentúra'o káráwiyaimbo é'a sáwí-tantaatafe'o tirááísafe'o on-ámbá ímba arááíwaenaawe. 18 Maníkóní ámútankomo sintembó miyámó é'o é'a sé'a Maníkóní ámútankomba arááimo tainí'a wéunana póna Yúnda-a-waasiti áamáanko kembá ímba ta'ótokaiye wésewe.

19 Waási miwítí imáyáafinkemba afora'á maará wéowe. Maa'u-tántáá'-í'a ésa óraa-sawi'a ésa sáwí'o wéon-tantaatafesa ímba tigesáfesa ésa 20 kisaumo uwándaan-tantaakon-awi'a mósá marésa waántá-waason-imayaa mósá marésa úwaa'a wéfesa fintón-kwénesa tíyámba wéuwatinkesa aaisambá wésesa tirumbá sáwí'a wéuwatinkesa aaisambá wétiyesa miwí tááigo iyáákainkwaé sésa ímba taankarotámai kawé'-úmai mésa tuwínkaa'-úmai mésa 21 túrande-urande wéesa uwóí'o on-dómbá wénesa uwóí'a wéesa uwóí'o on-dómbó náiyantafesa túwaandu urésa miyán-tántáá'á waásiti imáyáafinkemba wéowa'a símai wákátimé'a aneká'á símai wákátimé'a sé'a miyámó wéowi Maníkóní nombara ímba maénááfo káráwiyoro wésune.

22 Énifo Maníkóní ámútanko tirumpimbá mérawai maará uwátínkáísasa méraawe. Tirumbá wétimesa tirunkó kawé'á ésa faru

úmai mésa fasi'ámai mésa ímba tuwesaraí ínasa mésa túwa'nai úmai kawé'á uwátinkesa miwítí kísau kawé'-úmai wémaesa ²³ miwí túma ímba maimaé iyésa miwí túra'a káráwimai kawé'á ésa miyámó owíní áwáuma ímba aambá fáikaiye.

²⁴ Ísu Káráisitini waási sáwí-imayaasafesamo tirááísafesamo wéon-imayaago kentáá ta'óto'mai tafisifó sésa sáwí-imayaasafesamo tirááísafesamo on-ámbá tínaaeni'a uwámesa tukáawe.

²⁵ Maníkóní ámútanko aúí'a uwásínkaraisata aúí'a úmai méraundasa póta wení ámútankomo sintentá úmaisa arááíwáéno. ²⁶ Kentúma ímba maimaé'a iyé'a kesááigo iyáákainkwae ímba sé'a kawé-tántáá'ó índasafe'a ímba símai sáwí'an-oro.

6

Umbai-tántáá'ó wéraindawi túwa'nai orómó siyáin-aaí.

¹ Kesí waásisono. Kempínkémbó tuwímbaimo sáwí'o wéombo ésa wétuwanaamba pósa kempínkémbó Maníkóní ámútankomo sintembó miyámó wéowi wempa'á arupíse uwátinkanaawe. Kembiwíwará'á miyá-sáwí'á ónááfo káráwiyoro.

² Umbai-tántáá'ó wéraindawi túwa'nai oro. Miyámó é'o é'a Ísu Káráisiti siyáintemba miyá ónááwe. ³ Úwoi-waasimo óraa'-waasi únemo siyamba minímáyáágó karo'á simátinkainiye.

⁴ Kentí kísauwe fí'owiti

kísauwe tuwínááfo kentí kísau tuwínke'a kawerá'i sáwíra'iyompo awánaaro. Kentí kísau kawé'ó ina'o é'a aamoí ónááwe. ⁵ Seyaafá'-wáásifá'á umbai-tántáá'á tíndanifo ímba

ifátuwe'a fasi'ámai mé'a moórá-mora-waasi
túwa'nai oro.

6 Maníkóní ásé-aaí ísámae wéiyowi
miwítí kawe-tántáá'á seyaafá'á tuwínkaa'-
úmai tuwímbai-tantaa'a Maníkón-aaí
wésimatimewifa'a tíma'mae'a íyóro.

7 Ímba kanaa'á Maníkómbá karo'á
simánkanaafo érai'-aain-ifo ímba moórá-
ímayaan-oro. Kawe'-ánaúntúmbó úmáraawimo
ombá kawe-tómbá wéyakaraafo sáwí-anauntumbo
úmáraawimo ombá sáwí-tomba wéyakaraawe.
8 Miyámó ombá sáwí-tantaatafesa tirááísafesa
úmaesa wéiyowi miyámó wéowini anondááma
puwésa Maníkóní ewaa'á ímba méranaafo
némpa'a méranaawe. Énifo Maníkóní
ámútankombo arááímo tainí'o úmaesamo
wéiyowi miyámó wéowini anondááma aúí'a
úmai maé'mae'a ónááwe. 9 Mindásafeta kesáá
kawe'á úmaeta wéiyundasa ímba suwesaraí ínata
ifátúwáano. Kawe'ó úmaetaamo wéiyundasaamo
ímbo suwesaraí ínataamo tuwétaamo éta
ánaaen-kanaamo tínda kawe'-mékántá maéta
ménaumne. 10 Mindásafeta túwa'nai onda-
ámbó wéraimbo éta seyaafá'nánká kawe'-
úmaisa túwa'nai onó. Maníkón-aaísaafesamo
timankúnkumbo wéowiseta mimbórá-ákuní'a
úmai méta túwa'naisaamo ondasá mindá óraa-
tantaa'an-iyé.

11 Ayáiyá'á kemá Póro óraa'-aufaifimba
agaimaráumpo toráumai awáné'a we-
nayaánaufi'an-iyé seró. 12 Tuwímbai sésa
suwánésa óraa'-waasin-owe síwae sewí

kembiwísáfésa sésa túma kárámai araenáemba oro wésewana miwí tááigo kembiwí wétafisiye. Ísu Káráisiti kembiwísáfénawe séna aaraa-táiyá'á pukáiyé-aai aantembo senkakaa tuwímbai ísámai sáwí'a uwátínkááwisino. Ímbo sáwí'o uwátinkaiyantafesa sésa túma kárámai araenáemba oró-ááiwára'á wésewe. ¹³ Túma kárámai araenáemba orómó wésewi Mósesemo siyáin-amaamba ímbo seyaafá'á wéaraaiwaewe. Kentúmo araenáembo mósá úmaraiyantafesa túma kárámai araenáemba íwae wésewe. ¹⁴ Míwí miyá wésefo kemá Póro mimbórá-ááímá mósá maré'a Fasi'aénkó Ísu Káráisiti kentáásáfénawe séna aaraa-táiyá'á pukáiyé-aaima mósá wémaraumne. Ísu Káráisiti kentáásáfénawe séna pukáintafe'a púwón-kwaasimo marapá-tántáátáfésamo ímbo imáyáamo ontembá marapá-tántáátáfé'a ímbo imáyáa é'a sáwísamban-iyé wésunda póna mintántáákó kembá ímbo wétafisiye. ¹⁵ Moóráwigomo áúmo kárámaimo araenáemba ínanamo moóráwigomo ímbo kárámaimo araenáembo índá ímbo óraa-tantaa'an-ifo Maníkó aú-waasiyaani'o uwásínkaraimba mindá óraa-tantaa'an-iyé. ¹⁶ Simátimunda-aaimo arááíwa'mae iyíyanamo éna Maníkó faru úmai arumbá uwátinkena wení waási seyaafá'á miyá uwátinkainiye.

¹⁷ Ísun-aai simátimewandarakemba sínkamuwana afimá sine'á wéraintafe'a Ísu Káráisitini kísau-waasi óne wésefo moórá-umbai-tantaa'a ímbo síméro.

¹⁸ Kesí waásisono. Fasi'aénkó Ísu Káráisiti kem-

biwísé'a ména úwoi wétuwa'nai-isa'a
érai'-aain-iye sé'a inai sune.
Kemá Póro sún-da-ai tai'áiyé.

Aú-aaí símai kááísamakain-aaí
The New Testament in the Awiyaana language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Awiyaana

copyright © 1984 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Awiyaana

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2013-08-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

0dda5aa4-c019-59cf-b9ee-e1fd4762d49c